

"İLMİ ESER" Mİ?, YOKSA "POPÜLER ESER" Mİ?

Salim GÖKÇEN*

Osman Özsoy, *Saltanat'tan Cumhuriyet'e Giden Yolda Kurtuluş Savaşı'nın Perde Arkası*, Aksoy Yayıncılık, İstanbul, 1999, 520 s., 16x23 cm.

Yapılan çalışmaların eser haline getirilmesinde eserin "ilmi" veya "popüler" olmasına göre aranılacak özellikler değişmektedir.

Çalışmanın "ilmi eser" olmasında, ilk defa ve bir kişi tarafından kaleme alınması şartı yoktur. Ancak konunun ya tamamının veya bir parçasının derinlemesine araştırılması, ya da yeni bir görüşle ele alınıp değerlendirilmesi gerekmektedir¹. Eğer araştırmanın gayesi ilme katkıda bulunmak olmayıp bilinenleri toplayan "popüler" bir eser meydana getirmek ise, böyle bir endişeye gerek yoktur².

Osman Özsoy³ tarafından kaleme alınan "*Saltanat'tan Cumhuriyet'e Giden Yolda Kurtuluş Savaşı'nın Perde Arkası*" isimli eserde de bu tip bir ikilem yaşanmaktadır. "Önsöz", "Kısaltma" ve "Bibliyografya" kısımları dışında toplam 24 bölüm ve 332 alt başlıktan oluşan eser, 520 sayfadan meydana gelmektedir.

"Birinci Dünya Savaşı'nı Hazırlayan Nedenler"den, "*Cumhuriyet'in İlanı*"na kadarki gelişen olayların kronolojik konu sırasına göre anlatıldığı eserde, bu kadar geniş bir zaman dilimi anlatılmasına, değişik konular arasında geçiş yapılmasına ve bu geniş zaman dilimi içerisinde geçen yer ve kişi adlarının oldukça dağınık halde bulunmasına karşın, bilimsel yazıcılığın

* Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Araştırma Görevlisi.

¹ Mübahat S. KÜTÜKOĞLU, *Tarih Araştırmalarında Usûl*, İstanbul, 1997, s.37.

² KÜTÜKOĞLU, *Tarih Araştırmalarında Usûl*, s.37.

³ İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü mezunu olan yazar, "*İslâm Medeniyeti ve Sosyal Bilimler*" dalında Yüksek Lisans ve İstanbul Üniversitesi "*Gazetecilik*" bölümünde Doktora yapmıştır. Osman ÖZSOY, *Gazetecinin İnfazı*, Timaş Yay. İstanbul, 1997.

gerekerinden olan "*İçindekiler*" ve "*İndeks*" kısımlarına yer verilmemiştir. Eserin yazımında konuların bölümlere, bölümlerin de alt başlıklara ayrılması, bu unsurları ilk planda görmesi gereken okuyucu açısından bir eksiklik ihtiva etmektedir.

Bunun dışında eserde, "*matbaa hatası*" veya "*baskı hatası*" olarak niteleyebileceğimiz ve müellifin elinde olmadığına inandığımız bazı hatalar da bulunmaktadır. "*Bibliyografya*" ve "*Dipnot*" kısımlarının bazı bölümlerinde; "*İstiklâl*" kelimesinin "*İstiklÖl*", "*Teşkilât*" kelimesinin de "*TeşkilÖl*" şeklinde yazıldığı gözlenmektedir. Miralay Bekir Sami (Günsav) Bey'in Kurtuluş Savaşı Anıları'nı hazırlayan Muhittin Ünal'ın ismi, dipnot ve bibliyografya kısmında "*Nurettin Ünal*" olarak geçmektedir⁴. Ayrıca, "*Lord Curzon*" ismi bazı bölümlerde "*Lord Curzon*" olarak yazılmış⁵ ve "*1313*" sıra numaralı bilginin dipnotu verilmemiştir⁶.

Araştırmacının büyük bir özveriyle hazırladığına inandığımız ki; her araştırmacı yapmış olduğu escriini kendinden bir parça gibi gördüğü için itina göstermesi, eserin yayına verildiği son aşamaya kadar bütün eksikliklerini görmesi, eseri dikkatlice incelemesi, hataları varsa bunu anında düzeltmesi, ondan sonra okuyucuya sunması gerekir⁷. Dizgici her zaman eline verilen örneğe uygun hareket eder, yani olması gerekeni değil, eline verilenin aynısını basar⁸.

Eserlerinde fazla çaba harcamadan doğruyu ve kusursuzluğu yakaladığı düşünülen yazarlar dahi son ana kadar ekleme ve düzeltme yaparlar. Bu nedenle her eserin yeni baskısı dahi bir değişiklik yapmayı gerektirebilir. Temennimiz, eserin bir dahaki baskısında gelişen bilgisayar teknolojisinin de yardımı alınarak, "*İçindekiler*" ve "*İndeks*" kısımlarına yer verilmesi ve baskı hatalarının da düzeltilmesidir.

Eserde dikkati çeken bir diğer unsur, "*Kitabın Adı*"dır. Büyük puntolarla yazılmış olan "*Kurtuluş Savaşı'nın Perde Arkası*" ismini gören okuyucunun aklına gelen ilk şey, "*Kurtuluş Savaşı'nın bilinmeyen yönlerinin bu eserde incelendiği*"dir. Oysa, konuların anlatımına baktığımızda bu eserin, daha önceden yapılmış bu dönemi anlatan eserlerden hiçbir farkının olmadığı, şu ana kadar bilinen, yazılmış, yayımlanmış eserlerin bir tekrarı niteliğinde olduğu anlaşılmaktadır.

Eğer bu eser, bilimsel bir amaca yönelik hazırlanmışsa ki, yazar "*Önsöz*" kısmında bunu vurguluyor⁹, bu nedenle yapılması gereken çalışmanın önemini vurgulayacak ve en doğru şekilde tanımlayacak başlığı bulmaktır¹⁰. Gerçi, kitapta Mustafa Kemal Paşa ve Kurtuluş

⁴ Osman ÖZSOY, *Saltanat'tan Cumhuriyet'e Giden Yolda Kurtuluş Savaşı'nın Perde Arkası*, Aksoy Yayıncılık, İstanbul, 1999, s.118, 279, 333, 520.

⁵ ÖZSOY, *Kurtuluş Savaşı'nın Perde Arkası*, s.256, 266.

⁶ ÖZSOY, *Kurtuluş Savaşı'nın Perde Arkası*, s.309.

⁷ Jacques BARZUN - Henry F. GRAFF, *Modern Araştırmacı*, (çev. Fatoş Dilber), Tübitak Yay. İstanbul, 1999, s.271-295.

⁸ BARZUN - GRAFF, *Modern Araştırmacı*, s.278.

⁹ ÖZSOY, *Kurtuluş Savaşı'nın Perde Arkası*, s.5-7.

¹⁰ BARZUN - GRAFF, *Modern Araştırmacı*, s.284.

Savaşı ile ilgili bildiğimiz ve ard niyetli maksatlara yönelik olarak ortaya atıldığına inandığımız bazı asılsız iddialara yer vermek suretiyle¹¹, "*Kurtuluş Savaşı'nın Perde Arkası*"ndan bu mu kastediliyor bilemiyoruz. Yazar, bu tür iddiaları ilk defa duymuş veya görmüş olabilir ancak, bu iddialara verilen cevapları da escrine alması daha olumlu bir davranış olurdu. Çünkü "*Objektif Tarihçilik*" bunu gerektirmektedir.

Bunu en güzel anlatan cümleler yine yazarın kendisine aittir:

"... ayrıca tarihçilerin görevi hüküm vermek değil, ulaşabildiği ölçüde belgelere bilgilere ulaşarak olayı ortaya koymaktır. Yarışlamak tarihçinin görevi değildir".

Mustafa Kemal Paşa ve Kurtuluş Savaşı ile ilgili bu tür iddialara Sayın Turgut Özakman¹², Sina Akşin¹³ ve Engin Berber¹⁴ tarafından ayrıntılı bir şekilde cevap verildiği için bunları ayrıca anlatmayı uygun bulmuyoruz.

Bazı yazarlar tarafından; "*Sultan Vahdeddin olmasaydı Kurtuluş Savaşı yapılmazdı*" gibi bir hava yaratılmak istenmektedir. Bu nedenle, Kurtuluş Savaşı'nı başlatmak için Mustafa Kemal Paşa'yı Sultan Vahdeddin'in Anadolu'ya gönderdiği, bu amaçla kendisine geniş yetkileri içeren bir "*İltifat Hümayun*" verdiği ve savaşın kazanılması için Mustafa Kemal Paşa'ya büyük miktarda para sağladığı gibi iddialarla görüşlerine dayanak aramakta, bu iddialarını pekiştirmek amacıyla da çeşitli hatıraları kullanmaya yönelmektedirler. Ancak, şu açıkça bilinmelidir ki, anılarını yazan ya da anlatan kişilerin gördüklerini ve bildiklerini tüm açıklığı ile ortaya koyması gerekirken, genellikle kendi hoşlarına giden veya kişisel husumet besledikleri kişi veya olaylara karşı kendi işlerine gelen bir şekilde anlatırları ve yazdırları bir gerçektir.

Yazar, "*Önsöz*"de Kurtuluş Savaşı ile ilgili yapılmış eserleri, dolaylı olarak, "*birbirinin aynısı*" olmakla suçlamakta ve kendi yaptığı bu çalışma konusunun daha önce hiç bu kadar kapsamlı çalışılmadığı eleştirisini yapmaktadır¹⁵. Ayrıca, yapılan bu çalışmanın kaynak eser olma özelliği taşıdığını ve yapılacak çalışmalar için arşiv belgelerine daha fazla yönelme konusunda teşvik edici olma özelliğine sahip bulunduğunu savunmaktadır¹⁶. Oysa, Muzaffer

¹¹ Bu iddialar şunlardır; Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasına Mustafa Kemal Paşa'nın neden olduğu, bkz. ÖZSOY, *Kurtuluş Savaşı'nın Perde Arkası*, s.129-131; Padişah Sultan Vahdeddin ve Sadrazam Damat Ferid Paşa'nın Mustafa Kemal Paşa'yı silahlı mücadeleyi başlatmak amacı ile Anadolu'ya gönderdiği, bkz. ÖZSOY, *Kurtuluş Savaşı'nın Perde Arkası*, s.133-135; Mustafa Kemal Paşa'ya Harbiye Nezareti tarafından 3 aylık ödemenin peşin olarak yapılmasının manidar bulunması, bkz. ÖZSOY, *Kurtuluş Savaşı'nın Perde Arkası*, s.141.

¹² Turgut ÖZAKMAN, *Vahdetin, Mustafa Kemal ve Milli Mücadele, Yalanlar, Yanlışlar, Yutturmacalar*, Bilgi Yay. Ankara, 1998.

¹³ Sina AKŞİN, *İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele*, I-II, Cem Yay. İstanbul, 1992.

¹⁴ Engin BERBER, *Kurtuluş Savaşı'nda Mustafa Kemal ve Vahdetin*, Ayraç Yay. Ankara, 1998.

¹⁵ ÖZSOY, *Kurtuluş Savaşı'nın Perde Arkası*, s.5.

¹⁶ ÖZSOY, *Kurtuluş Savaşı'nın Perde Arkası*, s.6.

Tayyip Gökbilgin¹⁷, Tefvîk Biyıklıođlu¹⁸, Sina Akşin¹⁹ ve Selahattin Tansel²⁰ gibi yazarların yapmış oldukları eserler, yazarın bu çalışmalardan eserinde faydalanmasına rağmen, görmezlikten gelinmektedir.

Geniş bir bibliyografya bilgisine sahip olduğu intibai uyandıran yazar, çalışmış olduğu konuyla ilgili eserlerden faydalanmakta bir mahsur görmezken, yine aynı eserleri "*bilimsel tarihçilik*" ile bağdaştırmaması, "*bilim adamı*" hüviyetinin de jenerasyonunu göstermesi bakımından önemlidir.

Yazarın, yapmış olduğu bu eseri, "*yapılanların ve yapılacakların en iyisi*" olarak tanıtmayı, bir çeşit "*bilimsel egoizm*" saplantısı içerisinde bulunduğunu göstermektedir. Bilimsel Tarih Yazıcılığı'nın en güzel örneklerinden biri olarak tanımlayabileceğimiz; "*Orta Dođu Serüveni*" isimli esrin yazarı H. V. F. Winstone, yapmış olduğu çalışma²¹ için görülebilecek bütün Orta Dođu ülkeleri ve Hindistan arşivlerini görmüş ve yıllarca bu arşivlerde çalışarak geniş bir bibliyografya taraması yapmış, hatta eserde adı geçen şahıslara ve aşiretlere, şecerelerine kadar "*Ekle*" kısmında yer vermiş olmasına rağmen, böyle bir "*bilimsel egoizm*" saplantısına kapılmamaktadır.

"*Birinci Bölüm*"de, "*Büyük Devletler'in Çıkar Hesapları*" başlığı altında incelenen, İngiltere, Fransa, İtalya ve ABD'nin Osmanlı İmparatorluğu ve Orta Dođu üzerindeki çıkar çatışmalarının içerisinde²², bu ülkelerin Batı Anadolu üzerindeki emelleri, burada bulunan bu ülkelere ait çeşitli şirketlerin bölgenin işgali konusundaki düşünceleri ve çalışmaları, Yunanlılar'ın, Rumlar'ın ve Amerikan Yahudileri'nin bölge üzerindeki istekleri de irdelenerek eserde yer verilebilirdi. Ayrıca, "*Onuncu Bölüm*"de, Mustafa Kemal Paşa'nın Ankara'da, Meclis-i Mebusân'a gidecek milletvekilleri ile yapığı görüşmelerde²³, Meclis'te oluşturulacak "*Gurup*" hakkında verdiği talimatlara da değinilebilirdi. Rauf Bey ve arkadaşlarının Meclis'te, "*Misak-ı Milli*" ilan edilene kadarki çalışmaları ve kurdukları "*Felâh-ı Vatan Gurubu*"nun işlevi üzerinde de durulabilirdi. Bununla birlikte eserde, Ali Rıza Paşa Hükümeti'nin istifâ etmesinin nedenlerinden olan; "*İtilâf Devletleri'nin Baskıları*" arasında yer alan "*Milne Hattı*", "*Uluslar Arası Tahdit-i Hudut Komisyonu*" ve "*Uluslar Arası Tahkikât Komisyonu*"ndan bahsedilmemesi konunun tam olarak anlaşılmasına neden olmaktadır.

Eserde ayrıca, bazı yorum ve bilgi eksiklikleri de gözlenmektedir. "*Altıncı Bölüm*"de "*Sivil Direniş Hareketleri*"nden bahsedilirken; Mustafa Kemal Paşa'nın "*Kuva-yı Milliye*" ve

¹⁷ Muzaffer Tayyip GÖKBİLGİN, *Millî Mücadele Başlıarken*, I-II, İş Bnk. Yay. Ankara, 1959-1965.

¹⁸ Tefvîk BİYIKLIOĞLU, *Atatürk Anadolu'da -I*, İş Bnk. Yay. Ankara, 1959.

¹⁹ Sina AKŞİN, *İstanbul Hükümetleri ve Millî Mücadele*, I-II, Cem Yay. İstanbul, 1992.

²⁰ Selahattin TANSSEL, *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar*, I-IV, MFB. Yay. İstanbul, 1991.

²¹ H. V. F. WINSTONE, *Orta Dođu Serüveni*, (çev. Fuad Davudođlu), Risale Yay. İstanbul, 1999.

²² ÖZSOY, *Kurtuluş Savaşı'nın Perde Arkası*, s.19-26.

²³ ÖZSOY, *Kurtuluş Savaşı'nın Perde Arkası*, s.266.

"Müdafaa-i Hukuk" ile ilgili görüşlerine yer verilmemiştir. Mustafa Kemal Paşa'nın yapmış olduğu tanımların bu konunun açıklığı kavuşması açısından önemi büyüktür. Bu nedenle, Mustafa Kemal Paşa tarafından yapılan bu tanımları burada kaydetmeyi uygun bulduk.

Mustafa Kemal Paşa Kuva-yı Milliye'yi şu şekilde tarif etmiştir:

"İstanbul'da Hükümet-i Merkezîye vardı ve bütün kuvve oraya merbut idi. Hükümet-i Merkezîye düşmanların çenberi içinde idi; siyasi, askeri sıkı bir çenber vardı. İşte böyle bir çenber içinde vatani müdafaa edecek, milletin ve devletin istiklâlini muhafaza edecek kuvve-i umumiye millete emrediyorlardı. Bu tarzda yapılan emirlerle vesait millet ve devlet vazife-i asliyesini ifa edemiyordu ve edemedi. Bu vesait müdafaaanın birincisi olan ordu da, ordu namına muhafaza ve bu namı izhar etmele beraber biltabi vazife-i asliyesini ifadan mahrumdu. İşte bunun içindir ki, vatani müdafaa ve muhafazadan ibaret olan vazife-i asliye doğrudan doğruya milletin kendisine tevccüh etmiş bulunuyordu. Millet, orduya kendi içinden teslim ettiği efradını düşman tecavüzüne maruz kalan mülkelerin müdafaaasına memur olmağa mecbur olmuştur. İşte buna "Kuvve-i Milliye" diyoruz. Ve bütün kâinat da böyle diyor"²⁴.

Mustafa Kemal Paşa, Müdafaa-i Hukuk'un tanımını da şöyle yapmaktadır:

"Milletin vahdetini vücuda getiren ve İstanbul'un içinde bulunduğu şartlara rağmen bu vahdeti dahilde ve hariçte göstermeğe müteveccah bir maksat için yapılan teşkilât ise yalnız kuvve-i milliye efradından, müsellah efrattan ibaret değildi. Bilâkis bütün memlekete ve memleketin en ücra köşelerinde bile vücuda gelmiş doğrudan doğruya kanunî ve medenî bir teşkilâttir ki ona, "Müdafaa-i Hukuk Teşkilâtı" diyoruz. Onda silah mevzuu bahis değildir. Belki, medenî, içtimai ve umumî nokta-i nazardan siyasi bir cemiyet demektir"²⁵.

Eserde göze çarpa bir hata da, "Akbaş Cephaneliği Baskını" konusunda yapılmaktadır. Yazar, "Onbirinci Bölüm"de, Akbaş Cephaneliği Baskını'nı düşünen ve plânlayanın Köprülülü Hamdi Bey olduğunu iddia etmektedir²⁶. Oysa, bu baskını düşünen ve karar veren kişinin 61. Tümen Kumandanı Kâzım (Özalp) Bey olduğu bilinmektedir. Yine bu baskını yapmakla Hamdi Bey'i görevlendiren kişi de Kâzım Bey'dir²⁷.

Eserin "Bibliyografya" kısmında faydalanılmış gibi gösterilen eserlerin bir bölümüne "Dipnotlar" arasında rastlanılmamıştır. "Dipnotlar" arasında yer verilmeyen bu eser ve makalelerin bir kısmı şunlardır:

²⁴ Mustafa Kemal Paşa'nın, Meclis'in 1 Mayıs 1920 tarihli gizli oturumunda yaptığı konuşma için bkz. **TBMM Gizli Celse Zabıtları**, I, (24 Nisan 1920 - 21 Şubat 1921), Ankara, 1980, s.6.

²⁵ Mustafa Kemal Paşa'nın, Meclis'in 1 Mayıs 1920 tarihli gizli oturumunda yaptığı konuşma için bkz. **TBMM GCZ**, I, (24 Nisan 1920 - 21 Şubat 1921), s.6.

²⁶ ÖZSOY, **Kurtuluş Savaşı'nın Perde Arkası**, s.277.

²⁷ Kâzım ÖZALP, **Milli Mücadele**, I, TTK, Ankara, 1988, s.89-91. Muzaffer Tayyip GÖKBİLGIN, **Milli Mücadele Başlarken**, II, Ankara, 1965, s.359-360. **Harp Tarihi Vesikalari Dergisi**, S:47, (Haziran 1961), Vesika No: 1103. İlhami BİÇBİK, **Akbaş Cephaneliği Baskını**, ATASİE Yay. Ankara, 1994, s.52.

Yavuz ASLAN, TBMM Hükümetinin Kuruluşu, Evreleri, Yetki ve Sorumluluğu (23 Nisan 1920-30 Ekim 1923), Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum, 1990.

Ergün AYBARS, İstiklâl Mahkemeleri (1920-1923), Bilgi Yay. Ankara, 1975.

Ergün AYBARS, Yakın Tarihimizde Anadolu Ayaklanmaları, İstanbul, 1988.

Falih Rıfki ATAY, Çankaya, İstanbul, 1969.

Falih Rıfki ATAY, Mustafa Kemal'in Mütareke Defteri, İstanbul, 1955.

Ergün AYBARS, "Millî Mücadele'de İngiliz Basını", IV, AAMİD, S:12.

Yusuf Hikmet BAYUR, "Mustafa Subhi ve Millî Mücadele'ye El Koymaya Çalışan Baş Dışarda Akımlar", XXXV, Belleten, S:140, TTK, Ankara, 1971.

Yusuf Hikmet BAYUR, "Birinci Genel Savaş'tan Sonra Yapılan Barış Anlaşmalarımız -II", XXX, Belleten, s.117-120.

Bilal Nuri ŞİMŞİR, "Lozan'a Doğru", Cumhuriyet Gazetesi, (27 Temmuz - 6 Ağustos 1973).

"Saltanat'tan Cumhuriyet'e Giden Yolda Kurtuluş Savaşı'nın Perde Arkası" isimli bu eser hakkında vardığımız genel kanaat şudur ki, bu eser uzun süren bir çalışma neticesinde meydana gelmiştir. Düzgün ve akıcı bir üslupla yazılmıştır. Faydalanılan arşiv malzemesi ve kaynaklar bakımından zengin bir görüntü sergilemektedir.

Ancak, Millî Mücadele dönemi yazışmaları ve vesikaları açısından geniş bir imkân sağlayan Cumhurbaşkanlığı Atatürk Arşivi, Genelkurmay ATASE Arşivi ve Ankara Üniversitesi TİTE Arşivi vesikalarna yer verilmemesi büyük bir eksiklik olarak dikkat çekmektedir. Bununla birlikte bazı konular hakkında da tek yanlı bir tavır izlendiği söylenebilir.

Tarihsel gerçekleri ancak bilimsel yöntem ve yaklaşımlarla yakalamak mümkündür. Bu nedenle, Mustafa Kemal Atatürk'ün tarih yazını konusundaki sözlerini hatırlatarak yazımıza son veriyoruz:

"Tarih yazmak, tarih yapmak kadar mühimdir. Yazan, yapana sadık kalmasa değişmeyen hakikat insanı şaşkınlıkla bir hal alır"²⁸.

²⁸ Bekir Sıtkı BAYKAL, "Atatürk ve Tarih", XXXV, Belleten, S.140, Ankara, 1971, s.538.